

Nr 111.

Af herr **Lundström** i Göteborg, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i gällande lagstiftning angående förvärfvande och förlust af medborgarrätt.*

Under de senaste åren har utlandssvenskarnes betydelse för moderlandet blifvit allt klarare och starkare framhållen, och samtidigt har bland dem själfva en mäktig rörelse börjat i afsikt att fästa dem allt närmare vid moderlandet och göra dem bättre skickade att världen rundt föra dess talan och bevaka dess intressen. Liknande rörelser hafva redan hos andra europeiska nationer fört till lysande resultat, och det torde för Sveriges del vara all anledning att göra allt för att till sig och sina intressen knyta den världsfamnande kraft, som de utom riket bosatte landsmännen i själfva verket utgöra. Men ett af de första villkoren för ett vinnande af detta mål är, att dessa utlandssvenskars folkrättsliga samhörighet med Sverige bättre regleras än hvad fallet är genom den nu gällande lagen »om förvärfvande och förlust af medborgarerrätt» af den 1 oktober 1894.

I flere afseenden är denna lag olyckligt formulerad. Så har ovissheten om hvad lagen menar med »hemvist» vid skilda tillfällen och i skilda fall skapat alldeles skilda tolkningar, så att såväl å de svenska konsulaten i utlandet som i de slutliga afgörandena inom utrikesdepartementet och hos Kungl. Maj:t en betydande förbistring visat sig råda i lagens tolkning och tillämpning. Största olägenheterna hafva emellertid skapats af den i § 7 stadgade tioårsperioden, hvarigenom massor af utlandssvenskar utan egen vilja eller vetskap förlorat sitt svenska statsborgarskap. Denna paragraf — af utlandssvenskarne vanligen kort och godt kallad »tioårslagen» — har i sitt första moment följande lydelse:

»Har svensk man eller ogift kvinna, efter uppnådd ålder af tjuguetta år, eller änka, efter äktenskapets upplösning, i tio år oafbrutet haft

sitt hemvist utom riket, förloras jämväl medborgarerätten, där ej vistandet utomlands förändledts af offentligt uppdrag för riket eller ock förbehåll göres om medborgarerättens bibehållande genom en inom nämnda tids utgång hos svensk beskickning eller svenskt konsulat afgifven skriftlig förklaring i enlighet med de närmare bestämmelser, som af Konungen meddelas. Sådan förklaring skall, för att fortfarande äga giltighet, för nyas inom hvart tionde års slut; den kan icke med laga verkan afgifvas af annan än den, som själf utflyttat ur riket, och hans efterkommande i första led samt änka efter sådan person, som nu är nämnd».

I samma lags § 8 stadgas sedan vissa möjligheter för på sådant sätt förloradt statsborgarskaps återvinnande genom ny bosättning här i riket eller genom kunglig nåd.

Det är väl känt, att de skäl, som förmådde Konung och Riksdag att i lagstiftningen af 1894 införa den sedermera så ödesdigra tioårsperioden för förlust af svenskt statsborgarskap, dels voro hämtade från Tyska rikets motsvarande lagbestämmelser, hvilka nu liksom äfven ofta eljest ansågos särskildt lämpliga att efterbilda, dels också från den omedelbara erfarenheten af hurusom en mängd särskildt till Schleswig-Holstein på 1870- och 1880-talen utvandrade svenska tjänarinnor, efter att många år ha arbetat ut sig därstädes, af tyska myndigheter hänsynslöst återsändes till Sverige — ofta tillsammans med i Tyskland födda oäkta barn — såsom svenska undersåtar och där föllo svenska kommuners fattigvård till last. »Tioårslagen» fick alltså från början karaktären af en »lex in casu» och har sedan under en lång följd af år visat sig äga alla de olägenheter och orättvisor, som bruka vidlåda en sådan.

Den grunduppfattning, som i lagen af 1894 tagit sig uttryck, är för öfrigt den äldre uppfattning, som betraktade hvarje från riket utflyttad person såsom förlorad för landet och jämnställd med utlänning. Denna uppfattning återfinnes t. ex. i Ärfdabalkens kap. 15 § 7, där svensk man genom bosättning utomlands blir jämnställd med »*annan* utländsk» man, eller i 1811 års »Kgl. Förbud emot olofliga utflyttningar och resor utom riket samt hvad till förekommande häraf iakttagas bör» eller, såsom en sista gengångare, ännu så sent som i § 57 af 1910 års lag om aktiebolag.

Det torde knappast behöfva påpekas, hurusom denna uppfattning, tack vare samfärdselsmedlens utveckling och det utomordentligt lifliga mellanfolkliga samkvämet, i alla afseenden fullständigt föråldrats. Med en dylik lagstiftning har utvandringen icke kunnat och kan icke stäffas, men man har försvårat för hemlandet att af de utflyttade draga den fulla nytta, som eljes skulle kunna dragas. I stället för att afskära de i utlandet

levande svenskarne från deras naturliga rättigheter och i stället för att försvåra och förbittra deras vistelse utomlands, sträfvar modärn uppfattning i hithörande ting därhän att knyta de utomlands boende landsmännen fastare vid hemlandet, dess språk och dess odling, att göra dem intresserade af och skickade till att tillvarataga och befordra svenska intressen på den ort och i det land, där de uppehålla sig, samt att såvidt möjligt återvinna dem åt moderlandet. I ett flertal länder — men särskildt mönstergilt i Tyskland och Italien — arbeta väldiga sammanslutningar i enlighet med denna numera allmänt gällande uppfattning, och Sveriges riksdag har genom de anslag, som beviljats till ett par utlands-svenska skolor, visat sig äfven för sin del börja att behjarta densamma.

Men i samma mån som denna uppfattning med sanningens omotståndliga makt tränger igenom, blir vår »tioårslag» allt mera och mera ohållbar. En lag, som låter det bli beroende af några byråkratiska formaliteters iakttagande, om en svensk, som vistas i utlandet, skall få behålla sin förstfödslo rätt som svensk statsborgare eller icke, blir genom sina verkningar allt kännbarare och genom sin hela tillvaro allt bittrare för de utlandssvenskar, som i ständigt växande skaror vakna till nationellt medvetande och veta med sig, att de känna lika svenskt och ofta kunna arbeta lika mycket för Sverige som mången hemmavarande. Det är t. ex. för en utlandssvensk med växande söner ingen småsak, om dessa skola få göra sin värnplikt hemma i Sverige eller i det främmande landet med dess ofta vida längre värnpliktstid — det är för resten ej heller för Sverige någon småsak, om det genom en olämplig lagstiftning beröfvar sig själf betydande skaror af vapenfört manskap. Det framstår för utlandssvenskan som en skriande orättvisa och är nog så också, att något så oerhördt viktigt och för en människas hela tillvaro så konstituerande som statsborgarskapet skall kunna i ett slag förloras genom bristande iakttagande af en formalitet, om hvars tillvaro ingen underrättar och hvarom många bland de af utlänningar skötta konsulaten själfva hafva dunkel eller ingen aning.

Rent häpnadsväckande exempel på denna lags verkningar skulle kunna anföras ur den massa fall, som under de senaste åren inberättats till »Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet» och af mig såsom föreningens sekreterare inregistrerats i dess arkiv. Det starkaste och längst kvarstående intrycket af alla dessa exempel är emellertid känslan af huru oändligt ojämnt denna lag verkar, huru ytterligt beroende af tillfälligheter och af ekonomiska tillgångar utlandssvensken är, om han vill neutralisera dess för honom ödesdigra följder, och hurusom det för den mindre bemedlade ofta blir rent omöjligt att återvinna sitt oförskylldt för-

lorade svenska statsborgarskap. Med detta sista faktum för ögonen är man för öfrigt inne på en annan sida af saken, som i vår för humanitära ting så intresserade tid icke får förbises: den grymhet, hvarmed denna »tioårslag» skapar i folkrättsligt afseende *hemlösa* svenskar världen rundt. Man får icke glömma, att dessa folkrättsligt hemlöse också äro i vidsträckt afseende socialt *rättslösa* i det land, där de uppehålla sig med förloradt svenskt statsborgarskap och utan att hafva vunnit sådant i det nya landet. Antalet af dessa »nationelle lösdrivare», som man betecknande nog kallat dessa svenskar utan statsborgarskap i något land, är förfärande stort. Ensamt i norra Tyskland torde de uppgå till tusental, London hyser otaliga sådana, Paris ganska många; hvart man vänder sig i världen äro de icke svåra att påträffa, och ända från Sydamerika ljuda klagorop från dylika svenskar »sans patrie». Säkert hade flertalet af dessa kunnat vinnas för svenskheten, många jämväl återvinnas åt Sverige, om de icke genom en enda paragraf brutalt bortstötts. Nu åter gå de där utan hemland, utan säker social rättsställning, veta icke till hvem de skola vända sig, när svenska beskickningar och konsulat äro stängda för dem, och se utvisningens damoklessvärd och armod ständigt hota.

För öfrigt bör hela detta »sans-patrie»-institut utdömas, och det är Sverige föga värdigt att gifva så rikliga tillskott till dess upprätthållande, medan den modärna internationella rätten bestämdt uttalar sig däremot.

Enhälligt och kraftigt hafva också utlandssvenskarne vid många tillfällen uttalat sig mot denna lag och dess förödande verkningar. Från svenskarne i *Berlin* har en kraftig agitation mot densamma satts i gång. Svenska handelskammaren i *London* mottog vid sitt årsmöte den 5 april i fjol från sitt »Council» en promemoria om tioårslagens verkningar, som slutar så: »It would, probably, be even better if the present law in regard to citizenship was abolished, and that the rule 'once an Englishman, always an Englishman', should also be applied to Swedes. In connection with this, it may be pointed out that there is a movement on foot in Germany and a motion has been lately presented in the Reichstag with the object of cancelling the present law, which is similar to that of Sweden, as it has been found that of about 3,000,000 Germans at present living abroad, only 400,000 or 500,000 have retained their citizenship. The Council recommend these suggestions to the consideration of the authorities.» Och vid Svenska Föreläsningföreningens i *Paris* sammanträde den 21 april 1911 gjordes af föreningen följande uttalande: »Då tioårslagen af den 1 okt. 1894 försvårar sträfvandet att samla utlandssvenskarne, i det den motverkar deras intresse för och kärlek till hem-

landet; då den skapar en klass af nationellt hemlösa personer, som utan egen vilja eller vetskap förlorat sin svenska medborgarrätt; då slutligen dess bestämmelser icke ur någon synpunkt äro nödvändiga, så anser mötet, att det ur utlandssvenskarnes och därmed också ur fosterländsk synpunkt är i hög grad önskvärdt, att nämnda lag upphäfves, allra hälst som detta icke torde medföra någon olägenhet.» Till dessa uttalanden från de samlade kolonierna i några af Europas hufvudstäder skulle kunna fogas ett stort antal från utlandssvenskar, som lefva mera spridda i världen och i långt högre grad lida under »tioårslagens» härjningar.

Men man invänder: alla dessa, som stupat för denna lag, hafva dock sig själfva att skylla, då de icke idts fullgöra sin deklarationsplikt hvart tionde år. Teoretiskt kan denna invändning vara riktig, praktiskt sedt är den i de flesta fall ett hån mot utlandssvenskarne. Många hafva långa vägar till närmaste svenska konsulat, det stora flertalet af dessa konsulat skötas af utlänningar, som själfva hafva liten eller ingen kunskap om lagen, och — sist och viktigast — ingen underrättar utlandssvensken om hans skyldighet och den risk han löper. Det är just detta, som är det fruktansvärda i denna lags verkningar: den drabbar föremålet med förlust af hans dyrbaraste folkrättsliga egendom, hans statsborgarskap, utan hans egen vilja eller vetskap. Och följden blir oftast, att, när han upptäcker det skedda, fylles hans sinne af harm och bitterhet mot det gamla landet, som stött bort honom.

En annan invändning, som göres mot upphäfvandet af »tioårslagen», är den, att Sverige — staten såväl som de resp. kommunerna — skulle kunna ådraga sig stora kostnader för personer, som efter lång vistelse utomlands skulle falla svensk fattigvård till last. Äfven denna invändning är, om också teoretiskt skenbart riktig, dock praktiskt ohållbar. Det har visat sig, att de notoriskt undermåliga individerna i allmänhet förvånande väl bevaka sin rätt, medan de sträfsamma och arbetande — de som Sverige har intresse af att behålla såsom sina — i dagens id glömma att iakttaga tioårsperioden. »Lagen medför alltså», såsom en svensk präst i utlandet på grund af rik erfarenhet skrifer till Riksföreningen »raka motsatsen till hvad man åsyftat: den befriar icke Sverige och dess utlandskolonier från *indésirables*, ty de hålla sig nog framme, men det duktiga, skötsamma folket stötes bort.» För öfrigt är frågan om understöd åt nödlidande utlänningar numera vorden internationell och befinner sig i helt annat läge än 1844, då vår lag stiftades. Det är redan nu rätt allmän praxis, att ett lands myndigheter skola taga hand om behöfvande utlänningar, som vistas å dess territorium, och anbud om reciprocitet i detta afseende torde redan nu icke hafva saknats Sverige från andra makter.

Frågan har också redan varit afhandlad på internationell kongress, och att den kommer att lösas oberoende af vår lagstiftning om statsborgarskapets förlust, är nog otvifvelaktigt.

De olägenheter, som här ofvan skildrats för Sveriges vidkommande af denna »tioårslag», ha visat sig lika kännbara för andra länder med liknande lagstiftning och ha uppkallat liknande klagomål. Den danska tioårslagen, äfven den liksom vår en imitation af den tyska, var redan före sitt promulgerande föremål för skarpa protester från utlandsdanskarnes sida. Ur den holländska nationalitetslagen ströks i juni 1910 tioårsklausulen för holländare, födda i Holland eller dess kolonier; blott för holländare födda i utlandet (alltså andra släktledet) kvarstår deklaraionsplikten. I Tyskland slutligen, som varit »föregångslandet» för hela denna lagstiftning, står man just nu i begrepp att göra en genomgripande ändring; förslag härom föreligger officiellt fullt utarbetadt och blir tvifvelsutan förelagdt den nyvalda tyska riksdagen. Detta förslag är helt och hållet behärskadt af den modärna grundsatsen, att ingen må *utan egen vetskap och vilja* förlora sitt statsborgarskap. Och denna modärna grundsats är ju densamma som den gamla sats England alltid tillämpat: »en gång engelsman, alltid engelsman.» Det synes under sådana förhållanden vara allt skäl, att Sverige så fort som möjligt öfverger en lagstiftning, som redan är på grund af sin skadlighet på flertalet andra håll öfvergifven; Sverige synes hafva än mindre råd än de nämnda staterna att låta sina statsborgare gå saklöst förlorade.

På grund af det anförda vågar jag hemställa,

att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i gällande lagstiftning angående förvärfvande och förlust af medborgarerätt, att ingen svensk statsborgare må kunna utan sin egen vilja och vetskap förlora sitt svenska statsborgarskap.

Stockholm den 26 januari 1912.

Vilh. Lundström.